

uitgebreider onderzoek. De resultaten van dit onderzoek kunnen op basis van deze leerlingenaantallen (24 uit de experimentele groep en 25 uit de controlegroep) nog niet gegeneraliseerd worden. Het feit dat de uitkomsten van dit onderzoek positief zijn uitgevallen, maakt vervolgonderzoek echter zinvol en wenselijk.

NOTEN

1. Ebbens (2005) verstaat onder de term 'betekenisvol' dat leerlingen voor zichzelf betekenis kunnen geven aan de lesstof, dat ze weten waarom bepaalde stof behandeld moet worden. De lesstof moet meerwaarde hebben voor de leerling.
2. In de taalkunde spreekt men in dit verband ook wel van features, zie bijvoorbeeld Van Calcar 1974.

LITERATUUR

- Appel, R. et al. (2002) (Red.) *Taal en taalwetenschap*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Balk-Smit Duyzentkunst, F. (1968). Het meewerkend voorwerp, een grammaticale ver-gissing. *Levende Talen* 34(243), 5-12.
- Bonset, H. & Hoogeveen, M. (2010). *Taalbeschouwing. Een inventarisatie van empirisch onderzoek in basis- en voortgezet onderwijs*. Enschede: SLO.
- Barends, T. et al. (2006). *Nieuw Nederlands 1 havo/vwo*, 4e editie. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). *Taxonomy of educational objectives: the classification of educational goals; Handbook I: Cognitive Domain*. New York: David McKay
- Calcar, W. I. M. van (1974). *Een grammatica voor het onderwijs in het Nederlands en de moedertaal*. Assen: Van Gorcum & Comp.
- Coppen, P. A. (2010). 'De taal is een rommeltje'. In H. Hulshof & T. Hendrix (Red.). *Taalkunde en het schoolvak Nederlands*. Amsterdam: VLLT, 26-28.

Dort-Slijper, M. van et al. (1975). *Je weet niet wat je weet. Moderne taalkunde voor het eerste leerjaar mavo, havo en vwo*. Culemborg: Tjeenk Willink/Noorduijn.

Ebbens, S., & Ettekoen, S. (2005). *Effectief leren, basisboek*. Groningen: Wolters Noordhoff.

Gein, J. van de (1991). *The sense of sentences. A study into the effects of grammar instruction upon junior writing*. Academisch proefschrift. Utrecht: Universiteit van Utrecht.

Haeseryn, W. et al. (Red.) (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Groningen/Deurne: Martinus Nijhoff/Wolters Plantyn (1997, 2e geheel herziene druk).

Kerstens, J., Ruys, E., Trommelen, M. & Weerman, F. (2009). *Plato's probleem. Een inleiding in de generatieve taalkunde*. Bussum: Coutinho.

Klooster, W. (2001). *Grammatica van het hedendaags Nederlands. Een volledig overzicht*. Den Haag: SDU Uitgevers.

Werkgroep Taal / Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen (2008). *Over de drempels met taal: de niveaus voor de taalvaardigheid*. Enschede: SLO.

JIMMY VAN RIJT (1990) studeerde aan de lerarenopleiding Nederlands van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Hij verzorgde tijdens zijn studie diverse verdiepingmodules grammatica aan diezelfde opleiding. Dit verslag is een samenvatting van zijn afstudeerscriptie, getiteld 'De betekenis van grammatica: een praktijkonderzoek naar de effecten van semantisch georiënteerd ontleedonderwijs in de brugklas'. Vanaf september 2012 is hij bezig aan de eerstegraadsopleiding Nederlands van de HAN in Nijmegen.
E-mail: <jimmy.vanrijt@home.nl>

De opmars van adolescentenliteratuur

Onderzoek naar adolescentenliteratuur
in het literatuuronderwijs Nederlands

MARJAN SIKKEMA

Adolescentenliteratuur heeft zich de laatste tien jaar ontwikkeld tot een volwaardig genre. Het realiseren van een plaats voor dit genre in het literatuuronderwijs in de bovenbouw verloopt echter moeizaam. Dit bleek onder andere uit de resultaten van een enquête in 2001 onder docenten Nederlands. Meer dan twee derde van de docenten stond destijds adolescentenliteratuur niet toe op de leeslijst. Gezien de huidige ontwikkelingen op het gebied van de adolescentenliteratuur is onderzocht of dit in 2011 nog steeds het geval is. Het blijkt dat er nog het nodige voorbehoud onder docenten bestaat, maar toch staat in 2011 meer dan twee derde van de docenten adolescentenliteratuur toe op de leeslijst.

Verskillende onderzoeken wijzen uit dat jongeren moeite hebben met de overstap van jeugd- naar volwassenenliteratuur (Laarakker, 2002, 72). Deze overstap maken leerlingen op de meeste havo/vwo-scholen als ze van de derde naar de vierde klas gaan. De jeugdboeken van de onderbouw moeten in de bovenbouw plaatsmaken voor boeken die geschreven zijn voor volwassenen. Dat de kloof tussen jeugd- en volwassenenlitera-

tuur niet in zeven weken zomervakantie overbrugd is, is niet verwonderlijk. Dat er boeken bestaan die leerlingen kunnen helpen de brug te maken naar volwassenenliteratuur, daar gaat het onderwijs vaak aan voorbij. Het genre dat bij uitstek geschikt kan zijn om de brug te maken is adolescentenliteratuur.

Met het genre adolescentenliteratuur worden in dit artikel de werken van auteurs bedoeld die tegen de stroom van de moraliserende probleemboeken uit de jaren zeventig ingingen en met hun adolescentenboeken een meer literaire weg insloegen. Aanvankelijk ging het om een kleine groep schrijvers, maar vanaf de jaren negentig schreven steeds meer auteurs adolescentenromans, waardoor inmiddels adolescentenliteratuur als volwaardig genre kan worden beschouwd. Nog steeds staan in deze werken, in navolging van de probleemboeken, jongeren centraal en wordt er vaak een actueel, maatschappelijk thema behandeld, maar er wordt niet of nauwelijks geoordeeld of veroordeeld. Of zoals hoogleraar jeugdliteratuur Helma van Lierop stelt: 'pasklare antwoorden hebben plaatsgemaakt voor keuzemogelijkheden' (Van Lierop- Debrauwer en Bastiaansen- Harks, 2005, 52). Naar Amerikaans voorbeeld wor-

den adolescentenromans steeds vaker *young-adult*- of *cross-over*-boeken genoemd. Deze termen worden gebruikt als lezersgerichte labels van boekhandelaren, uitgeverij en bibliotheken, waardoor ook andere genres als *fantasy* en *chick-lit* onder adolescentenliteratuur vallen, maar we komen de termen ook tegen in een betekenis met een meer beperkte reikwijdte. Het gaat dan om verhalen die de groei van jongeren naar volwassenen thematiseren en dit bovendien met 'volwassen' literaire middelen gestalte geven (Ros, 2010, 15). In dit artikel wordt deze laatste omschrijving bedoeld als de term adolescentenliteratuur gebruikt wordt.

Janetta de With komt in haar onderzoek naar het functioneren van de literaire adolescentenroman in de bovenbouw van havo/vwo tot de conclusie dat er tekenen zijn dat de adolescentenroman de overgang tussen jeugd- en volwassenenliteratuur kan vergemakkelijken (De With, 2005). Volgens Van Lierop en Bastiaansen-Harks (2005) laten literaire adolescentenromans leerlingen kennis maken met andere, literaire vormen van fictie, terwijl ze thematisch nog steeds aansluiten bij de belevingswereld van jongeren en hen voldoende identificatiemogelijkheden bieden, waardoor deze boeken als overgangsliteratuur kunnen fungeren (Ros, 2010, 15). Ook Karin Laarakker concludeert in haar onderzoek naar de rol van literaire jeugdliteratuur bij de overgang naar volwassenenliteratuur, dat het lezen van literaire jeugdliteratuur kan helpen bij het bewerkstelligen van een soepeler overgang van jeugd- naar volwassenenliteratuur (Laarakker, 2002, 117). De literaire kwaliteit van de jeugdboeken die zij in haar onderzoek heeft betrokken werd door vijf deskundigen vastgesteld aan de hand van een expertmeting (Laarakker, 2002, 114). Veel hedendaagse jongerenromans zijn volgens Van Lierop een literaire verkenning van verschillende visies op de werkelijkheid, een talige reflectie op fundamentele levensvragen;

niet meer en niet minder dan veel volwassenenromans. Deze ontwikkelingen zouden volgens haar consequenties moeten hebben voor de inrichting van het literatuuronderwijs (Van Lierop-Debrauwer en Bastiaansen-Harks, 2005, 52). Bovendien blijkt uit onderzoek van Van Lierop dat leerlingen adolescentenliteratuur boven volwassenenliteratuur verkiezen (Van Lierop-Debrauwer en Bastiaansen-Harks, 2005, 123). Aangezien veel docenten leesplezier als belangrijkste doelstelling van het literatuuronderwijs noemen (zie o.a. Gazendam-Brakenhoff, 2002 en Soetaert, 2006) kunnen deze boeken een rol spelen in het bereiken van dat doel. Toch is de volgende uitspraak onder docenten Nederlands geen uitzondering:

'Prima als ze die boeken in de onderbouw of thuis lezen – graag zelfs – maar daarbij hoef ik hen niet te begeleiden', zegt een docent Nederlands. 'Het is mijn taak de leerlingen in aanraking te brengen met complexere literatuur, waarin een wereld beschreven wordt die ze nog niet kennen. Ik wil dat hun literaire competentie groeit en dat bereik je niet door boeken aan te bieden die inhoudelijk en stilistisch op jongeren zijn afgestemd' (Maliepaard, 2009).

Helma van Lierop reageert op deze uitspraak: 'Ze [de docenten Nederlands, MS] zeggen twee dingen: adolescentenromans zijn minder complex dan boeken voor volwassenen en ze belichten een wereld die de leerling al kent. Die stellingen zijn bij nadere bestudering van het genre niet vol te houden. Neem een adolescentenroman als *Allemaal willen we de hemel* van Els Beerten, over de Tweede Wereldoorlog in Vlaanderen. Dat boek heeft een ingewikkelde structuur, met vier afwisselende vertelperspectieven, en is literair geschreven. Het doet een beroep op de algemene en geschiedkundige kennis van de leerling en laat hem bovendien kennismaken met een onbekende wereld. Ik snap niet waarom zo'n boek niet op de lijst mag en een

titel als *Echte mannen eten geen kaas* van Maria Mosterd wel, terwijl dat aantoonbaar van een veel lager niveau is' (Maliepaard, 2009).

Op de website www.lezenvoordelijst.nl van vakdidacticus Theo Witte (opgezet naar aanleiding van zijn dissertatie *Het oog van de meester*) zijn boeken in zes verschillende niveaus ingedeeld. Op deze manier weten leerlingen welke boeken ze beter nog niet kunnen lezen en welke boeken qua literair niveau bij hen aansluiten. Nu ligt in de lijn der verwachting dat er in het model van Witte veel adolescentenliteratuur te vinden is. Niveau 1 heeft namelijk als boekkenmerk: 'sluit aan bij belevingswereld', niveau 2: 'herkenbare onderwerpen en personages' en niveau 3: 'ook moeilijke onderwerpen', 'appelleert aan sociale, psychologische, morele vraagstukken', en 'tamelijk eenduidig thema of boodschap'. Dit zijn allemaal boekkenmerken die te vinden zijn in de adolescentenliteratuur. Naar aanleiding van een kritische opmerking van Helma van Lierop tijdens de promotie van Witte over het summiere aanbod van adolescentenliteratuur in zijn model, is het aantal uitgebreid (Ros, 2010). Toch zijn er tot nu toe op www.lezenvoordelijst.nl op de eerste drie niveaus maar 23 van de 99 werken te vinden die door uitgeverijen als jeugdboeken of adolescentenboeken zijn uitgegeven.

Onderzoek naar adolescentenromans in het literatuuronderwijs in 2001 en 2011

In 2001 had adolescentenliteratuur nog een lastige positie. Van Lierop-Debrauwer & Bastiaansen-Harks (2005) doen verslag van een verkennend onderzoek naar de bekendheid van docenten Nederlands met en de aandacht voor de adolescentenroman. Hiervoor hebben in november 2001 117 docenten Nederlands een vragenlijst ingevuld. Onder andere werd hen gevraagd of ze adolescenten-

literatuur in de bovenbouw toestaan en of ze adolescentenboeken als literatuur beschouwen. Ook werd gevraagd of de docenten op de hoogte blijven van wat er in de jeugdliteratuur verschijnt en of ze zelf adolescentenboeken lezen.

De meeste docenten geven aan dat leerlingen in overleg met de docent bepalen wat ze lezen. Hiervan geeft 32,4% aan dat de leerlingen wel adolescentenliteratuur mogen lezen, maar geen kinderboeken. Meer dan de helft (57,7%) stelt dat alleen volwassenenliteratuur gelezen mag worden. De reden die de docenten hiervoor geven is onder meer dat ze van mening zijn dat er kwaliteitseisen gesteld moeten worden. Jeugdliteratuur is naar de mening van de docenten in de onderbouw al voldoende aan de orde geweest, in de bovenbouw moeten de leerlingen daarom volwassenenliteratuur lezen. Docenten die antwoorden dat adolescentenliteratuur wel gelezen mag worden, geven aan dat te doen om het leesplezier te stimuleren. Ruim 60% van de volwassenen geeft aan dat ze zelf adolescentenromans lezen. Tot slot vindt twee derde (67%) van de ondervraagde docenten dat adolescentenboeken tot de literatuur gerekend moeten worden, een derde vindt dus van niet (33%). Van de 67% maakt een deel wel het voorbehoud dat het afhangt van de kwaliteit van de boeken. Van de 33% geeft een deel als reden dat de boeken niet genoeg niveau hebben of dat ze volgens hen tot de jeugdliteratuur behoren omdat ze voor jongeren geschreven zijn.

Adolescentenliteratuur heeft zich de laatste tien jaar ontwikkeld tot volwaardig genre.

Uitgeverijen hebben onder de naam *Young Adult* fondsen opgericht voor boeken geschikt voor jongeren; bibliotheken en boekhandels hebben aparte kasten voor deze werken ingericht; een speciale prijs is in het leven geroepen; jeugdliteraire vaktijdschriften schrijven over deze *cross-over*-literatuur en hun auteurs; en zelfs de nieuwste literatuurme-

thode Literatuur [Nu] van Noordhoff Uitgevers gebruikt fragmenten uit de adolescentenliteratuur. Volgens de projectleider van Literatuur [NU] Lidewij Hamstra worden deze fragmenten ingezet omdat adolescentenliteratuur een brug kan slaan tussen jongerenliteratuur en volwassenenliteratuur (e-mailcorrespondentie 20 juni 2011). Gezien deze ontwikkelingen is het interessant om te onderzoeken of docenten Nederlands op de leeslijst in de bovenbouw inmiddels wel adolescentenliteratuur toestaan, of dat de opvatting van de hierboven geciteerde docent Nederlands nog steeds algemeen geldend is.

Methodie van onderzoek

Om zo veel mogelijk docenten in een korte tijd te bereiken is er gekozen voor een digitale enquête (zie bijlage 1). Naast vragen naar algemene gegevens, zoals leeftijd, geslacht, naam en plaats van de school en het aantal jaren onderwijservaring in de bovenbouw van havo/vwo, zijn er twee meerkeuzevragen gesteld. De eerste vroeg naar de voornaamste doelstelling van de docenten met het literatuuronderwijs en de tweede naar de manier waarop hun leerlingen een boek kiezen voor de leeslijst. Daarnaast werden er zes open vragen gesteld over de bekendheid met en aandacht voor jeugdliteratuur en in het bijzonder de adolescentenroman. Tot slot werd er gevraagd naar de bekendheid met acht adolescentenromans die volgens het model van Witte op niveau 3 worden ingeschaald en dus geschikt zouden moeten zijn voor de bovenbouw van havo/vwo.

Op 14 juni 2011 is de enquête verstuurd onder de leden van de Community Nederlands. (De Community Nederlands is een onderdeel van de website www.digischool.nl en bedoeld voor docenten Nederlands). Na twee weken waren er 91 enquêtes ingevuld geretourneerd. Het verzoek werd opnieuw verstuurd maar

dan onder vermelding van een ander onderwerp, en zo werden er na twee weken nog eens 37 enquêtes ingevuld. In totaal werden dus 128 enquêtes ingevuld geretourneerd. Van de 128 respondenten zijn 118 docent Nederlands in de bovenbouw van een havo/vwo- en/of gymnasiumschool in Nederland. De enquêtes van deze 118 docenten zijn bruikbaar voor dit onderzoek. 90 (76,3%) vrouwen en 28 (23,7%) mannen hebben de enquête ingevuld. Dit is een omgekeerde verdeling ten opzichte van de respondenten uit 2001, respectievelijk 38% en 62%. De gemiddelde leeftijd van de respondenten in 2011 is 45,73 jaar.

Aangezien er in Nederland alleen al 457 hoofdvestigingen met een havo/vwo afdeling bestaan en er in totaal 1274 scholen zijn met in ieder geval een afdeling havo/vwo of gymnasium (1), zijn de resultaten niet generaliseerbaar. Ze geven echter wel een indicatie van de bekendheid van docenten met en de aandacht voor adolescentenromans.

De uitkomsten van de vragenlijst zijn in zoverre vergelijkbaar met de resultaten uit 2001 dat negen dezelfde vragen werden gesteld. Drie van de negen vragen zijn echter niet op dezelfde wijze geformuleerd. Bovendien konden de docenten in 2001 bij twee vragen een keuze maken uit een aantal antwoorden, terwijl zij op deze vragen in 2011 zelf een antwoord konden formuleren. De vragenlijst werd in 2001 geadresseerd aan de sectie Nederlands op basis van een adressenbestand van scholen voor voortgezet onderwijs. Daardoor zijn de vragenlijsten in 2001 waarschijnlijk door de hoofden van de sectie Nederlands ingevuld. Voor de recente vragenlijst zijn de docenten Nederlands direct en persoonlijk benaderd. Bovendien is deze vragenlijst alleen ingevuld door docenten Nederlands die lesgeven aan de bovenbouw van havo/vwo of gymnasium. De vragenlijst werd in 2001 door 117 en in 2011, zoals al aangegeven, door 128 docenten Nederlands ingevuld.

Resultaten en vergelijking met 2001

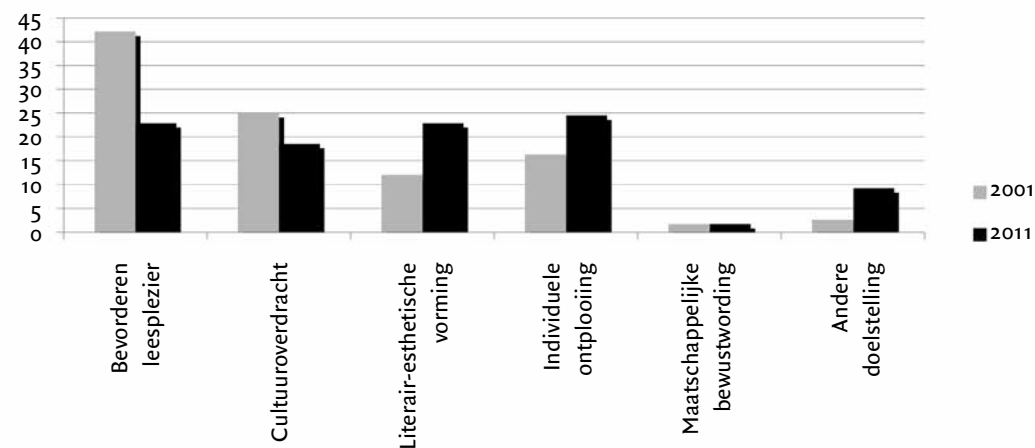
Doelstelling

Op de vraag wat docenten de belangrijkste doelstelling van het literatuuronderwijs vinden, werd zeer uiteenlopend geantwoord (zie figuur 1). Deze vraag werd in 2001 op dezelfde wijze gesteld, maar de resultaten komen niet overeen. Het valt op dat de doelstelling 'leesplezier' veel minder vaak als belangrijkste doelstelling wordt genoemd dan in 2001. Het verschil tussen 2001 (42,2%) en 2011 (22,9%) is significant ($\chi^2 = 9,97$; $df=1$; $p < 0,001$). Dit wijst erop dat de literatuurdidactiek Nederlands langzaam aan van deze doelstelling afstand neemt. Deze afname werd overigens al in 1993 voorspeld door Jacques Vos in het tijdschrift *Tsjip/Letteren*. In zijn artikel pleit hij voor een verschuiving van leesplezier naar literaire competentie als overkoepelend doel van het literatuuronderwijs (Vos, 1993). Volgens Piet-Hein van de Ven lijkt 'literaire competentie' inmiddels geaccepteerd als overkoepelend doel van het domein literatuuronderwijs in het examen-

programma havo/vwo (Van de Ven, 2007). Wellicht verklaart deze tendens waarom 'literair esthetische vorming' door 22,9% van de docenten als belangrijkste doelstelling wordt genoemd. Het verschil met 2001 (12,1%) is significant ($\chi^2 = 4,74$; $df=1$; $p < 0,001$). Er kan geen significantie aangetoond worden tussen de resultaten in 2001 en 2011 in het benoemen van cultuuroverdracht ($\chi^2 = 1,41$; $df=1$; $p = 0,23$) en de keuze voor individuele ontplooiing ($\chi^2 = 2,42$; $df=1$; $p = 0,12$).

Acceptatie van en kennis over adolescentenliteratuur

In beide vragenlijsten werd dezelfde omschrijving gegeven van de term adolescentenroman: 'romans gericht op de leeftijdscategorie twaalf jaar en ouder, waarin een zoektocht beschreven wordt van personages naar hun eigen identiteit. De levensfase tussen jeugd en volwassenheid staat in deze romans centraal'. Op de vraag 'Mogen uw leerlingen in de bovenbouw van havo/vwo/gymnasium adolescentenromans voor hun leeslijst lezen? Waarom wel, waarom niet?' wordt in 2011 door 61% de

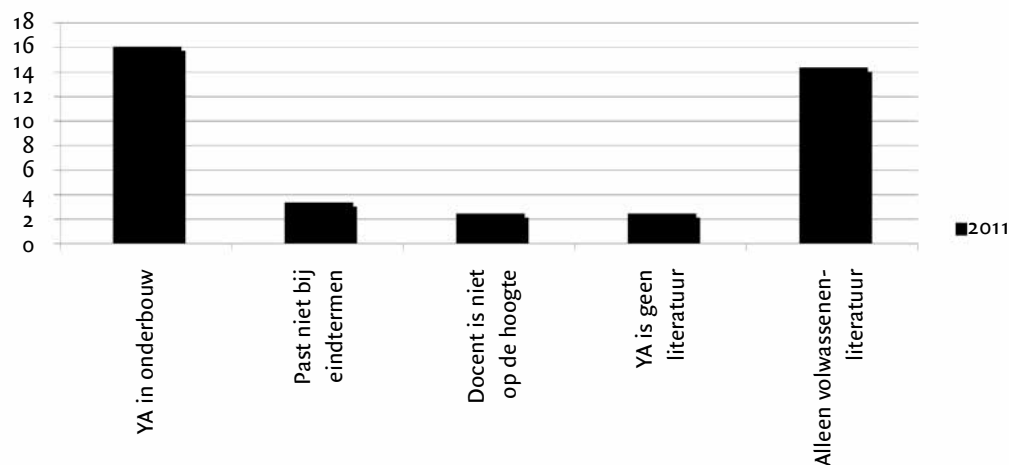
Figuur 1. Belangrijkste doelstelling van het literatuuronderwijs volgens docenten Nederlands (n=118) in procenten

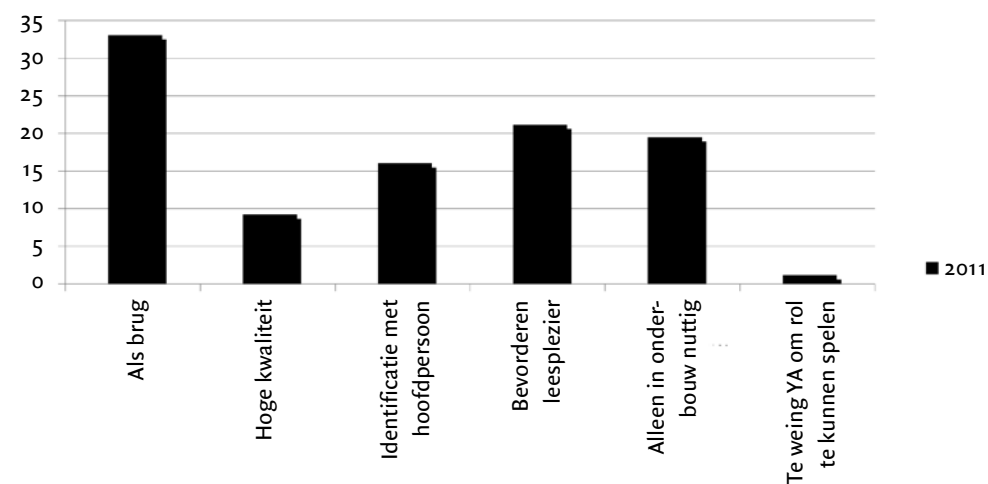
Figuur 2. Acceptatie van adolescentenliteratuur op leeslijst door docenten (n=118) in procenten

respondenten bevestigend geantwoord (zie figuur 2). Hierbij moet wel in ogenschouwen worden dat 34,7% van de docenten adolescentenliteratuur beperkt toestaat, bijvoorbeeld één adolescentenboek of alleen in de vierde klas. In 2001 werd de vraag als volgt gesteld: 'Mogen leerlingen kinderliteratuur (boeken voor kinderen tot 12 jaar) en/of ado-

lescentenromans voor jongeren (leeftijd 12-18 jaar) lezen voor hun lijst?' Hierna volgde een opsomming van verschillende antwoorden waaruit gekozen kon worden. Toen heeft 32,4% van de respondenten geantwoord 'Ja, alleen adolescentenromans'. Het verschil met 2011 (61%) is significant ($\chi^2=19,3$; $df=1$; $p<0,001$).

Figuur 3. Reden van weigeren van adolescentenliteratuur op leeslijst door docenten (n=46) in procenten

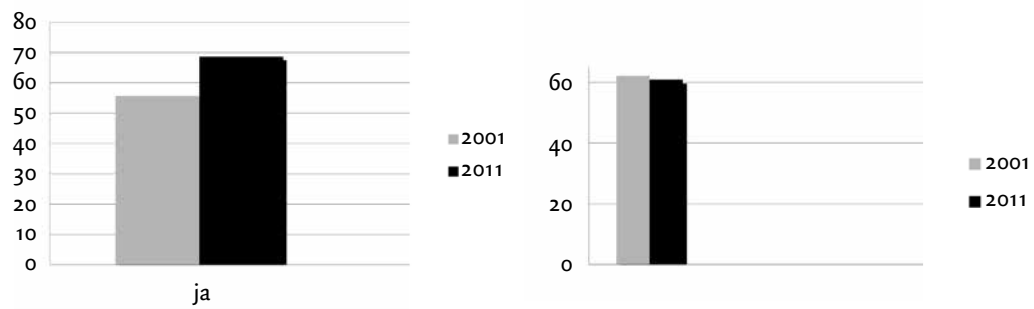
Figuur 4. Nuttige rol van adolescentenliteratuur in de bovenbouw in procenten volgens docenten (n=118)

Van de respondenten geeft in 2011 39% aan dat zij adolescentenliteratuur niet toestaan op de leeslijst. Verschillende redenen worden hiervoor aangedragen (zie figuur 3). Zo vindt 14,4% dat er alleen volwassenenliteratuur in de bovenbouw aan de orde mag komen. Meer dan de helft (57,7%) koos in 2001 op bovenstaande vraag voor het antwoord 'Nee, ze mogen alleen literatuur voor volwassenen lezen'. Het verschil met 2011 is significant ($\chi^2=47,83$; $df=1$; $p<0,001$). Een aantal docenten (3,4%) vindt dat adolescentenliteratuur niet tot de eindtermen in de exameneisen of het PTA behoort. Zowel in 2001 als in 2011 moesten de leerlingen volgens het examenprogramma Nederlands op de havo 8 en op het vwo 12 werken lezen. In de eindtermen wordt niet expliciet vermeld dat deze werken voor volwassenen geschreven moeten zijn.

versie staat als enige voorwaarde dat de werken oorspronkelijk moeten zijn geschreven in de Nederlandse taal (Bonset, 2007). In het examenprogramma van 1997 staat dat hiernaast de werken ook van 'erkende literaire kwaliteit' moeten zijn (Verbeek, 1996).

Op de vraag of adolescentenliteratuur nuttig kan zijn in de bovenbouw antwoordt 33,1% van de docenten dat adolescentenliteratuur nuttig kan zijn als brug naar volwassenenliteratuur. Van de respondenten denkt 16,1% dat de boeken nuttig zijn vanwege de veronderstelde identificatie met de hoofdpersoon en 21,2% denkt dat adolescentenliteratuur het leesplezier kan bevorderen. Tot slot vindt 19,5% van de docenten dat adolescentenliteratuur alleen nuttig is in de onderbouw (zie figuur 4).

Op de vraag 'Blijft u op de hoogte van wat er in de jeugdliteratuur verschijnt?' zegt 68,7% (enigszins) op de hoogte te blijven

Figuur 5. Docenten (n=118) die wel of niet op de hoogte zijn van wat er in de jeugdliteratuur verschijnt in procenten

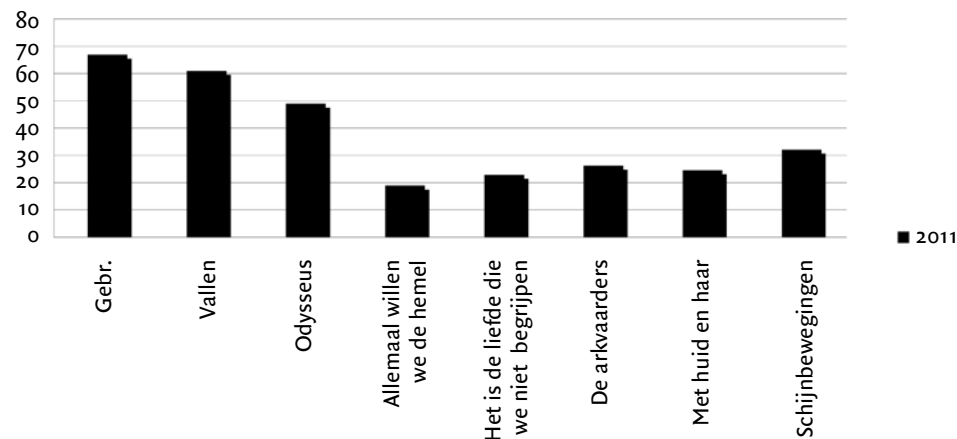
Figuur 6. Docenten (n=118) die zelf adolescentenliteratuur lezen in procenten

van wat er in de jeugdliteratuur verschijnt. Vervolgens werd een open vraag gesteld hoe ze op de hoogte blijven. De meeste docenten blijven op de hoogte door recensies in dagbladen te lezen, boekhandels te bezoeken en te informeren bij de mediathecaris van de school. In 2001 bleef 55,7% van de docenten op de hoogte van wat er in de jeugdliteratuur

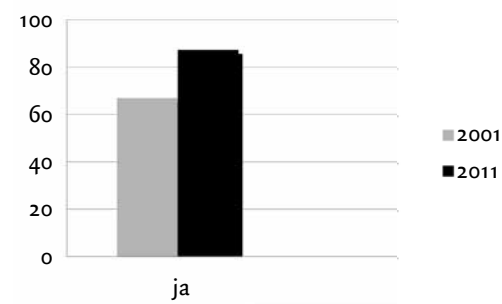
verscheen (zie figuur 5). Dit verschil is significant ($\chi^2=3,84$; $df=1$; $p=0,4$).

Van de docenten leest 61% adolescentenliteratuur (zie figuur 6). In 2001 las 62,2% van de docenten adolescentenromans. Hier heeft dus geen significante ontwikkeling plaatsgevonden ($\chi^2=0,036$; $df=1$; $p=0,85$).

De docenten moesten aangeven of ze acht

Figuur 7. Percentage van de docenten (n=118) die werken ingeschaald op niveau 3 hebben gelezen

Figuur 8. Antwoord van docenten (n=118) op de vraag of adolescentenliteratuur literatuur is in procenten

adolescentenromans, ingedeeld op niveau drie van Witte, wel of niet gelezen hadden of dat ze ervan gehoord hadden. Het meest gelezen werk is Gebr. van Ted van Lieshout, door 67% van de docenten. Vallen van Anne Provoost is door 61% van de docenten gelezen en Odysseus, een man van verhalen van Imme Dros door 49%. Het is de liefde die we niet begrijpen van Bart Moeyaert is door 22,9% gelezen, De Arkvaarders van Anne Provoost door 26,3%, Met huid en haar van Marita de Sterck door 24,6% en Schijnbewegingen van Floortje Zwigman door 32,3%. Het minst gelezen werk is Allemaal willen we de hemel van Els Beerten; slechts 19% van de docenten (zie figuur 7). Overigens heeft wel 31% van de docenten van dit werk gehoord. Voor alle acht boeken geldt dat meer dan een derde van de docenten wel eens van de titels gehoord heeft.

Op de vraag of de docenten adolescentenliteratuur als literatuur beschouwen, antwoordt 87,3% positief. Van de docenten die adolescentenromans tot de literatuur rekenen, maakt 29,7% het voorbehoud dat het afhangt van de kwaliteit van de boeken. 12,7% vindt adolescentenromans geen literatuur. Dit percentage is een stuk lager dan

het percentage in 2001. Toen vond 33% dat adolescentenromans geen literatuur is (zie figuur 8). Dit verschil is significant ($\chi^2=13,75$; $df=1$; $p<0,001$).

Op basis van de resultaten in 2001 stelde Van Lierop dat er onder docenten Nederlands het nodige voorbehoud bestaat om adolescentenromans een plaats te geven in het literatuuronderwijs. Dit voorbehoud bestaat nog steeds, maar ten opzichte van 2001 hebben er ook verschuivingen plaatsgevonden. Significant meer docenten accepteren adolescentenliteratuur op de leeslijst omdat in hun ogen de boeken als brug kunnen fungeren naar volwassenenliteratuur. Daarnaast blijven docenten meer op de hoogte van wat er in de jeugdliteratuur verschijnt. Tot slot beschouwen in 2011 significant meer docenten adolescentenromans als literatuur.

Conclusie

Als we ervan uitgaan dat de toenemende acceptatie van adolescentenliteratuur in de bovenbouw van havo/vwo/gymnasium geen tijdelijke opleving is, kan verwacht worden dat adolescentenliteratuur zichtbaarder wordt op middelbare scholen. Zoals blijkt uit de dissertatie van Witte beheersen leerlingen over het algemeen in de vierde klas niet het gewenste niveau van literaire competentie (Witte, 2008, 279). Wanneer adolescentenliteratuur een bijdrage kan leveren als overstap naar werken van het gewenste niveau, dan zouden docenten Nederlands van deze literatuur op de hoogte moeten zijn. Zoals Van Lierop en Bastiaansen al concludeerden, staat of valt grensverkeer in het literatuuronderwijs met de kennis van docenten van de jongerenroman en de bereidheid daar aandacht aan te besteden (Lierop-Bastiaansen 2005, 53). Er kan geconcludeerd worden dat door de opmars van adolescentenliteratuur in de boven-

bouw steeds meer docenten Nederlands hiertoe bereid zijn.

NOTEN

1. zie www.basisgegevensonderwijs.nl (geraadpleegd op 8 juli 2011).

LITERATUUR

- Beerten E. (2008). *Allemaal willen we de hemel*. Amsterdam: Querido.
- Bonset, H. (2007). *Handreiking schoolexamen Nederlands havo/vwo tweede fase*. Enschede: Stichting Leerplanontwikkeling.
- Dros, I. (1994). *Odysseus, een man van verhalen*. Amsterdam: Querido.
- Gazendam-Brakenhoff, P. (2002). Kinderen houden van lezen! Fictieonderwijs onder de loep. *Tsjip/Letteren*, 12 (3), 41-43.
- Laarakker, K. (2002). De overgang van jeugd naar volwassenenliteratuur. Enkele resultaten van een empirisch onderzoek onder 876 scholieren. In A.M. Raukema, D. Schram & C. Stalpers (Red.), *Lezen en leesgedrag van adolescenten en jongvolwassenen* (pp. 71-84). Delft: Eburon.
- Lieshout, T. van. (1996). *Gebr.* Amsterdam: Van Goor.
- Lierop-Debrauwer, H. van & Bastiaansen-Harks, N. (2005). *Over grenzen. De adolescentenroman in het literatuuronderwijs*. Delft: Eburon.
- Maliepaard, B. (2009). Adolescentenboek kan ook complex zijn. *Trouw*, 28 december 2009.
- Moeyaert, B. (2006). *Het is de liefde die we niet begrijpen*. Amsterdam: Querido.
- Provoost, A. (1994). *Vallen*. Antwerpen: Houtekiet/Fontein.
- Provoost, A. (2001). *De Arkvaarders*. Amsterdam: Querido.
- Ros, B. (2010). Jeugdliteratuur op de lijst. *Didaktief: special jeugdliteratuur*, 5, 14-15.
- Soetaert, R. (2006). De cultuur van het lezen. In E. Coussens (Red.), *De cultuur van het*

lezen (pp. 9-74). Den Haag: Nederlandse Taalunie.

- Sterck, M. de. (2004). *Met huid en haar*. Amsterdam: Querido.
- Ven, P. H. van de. (2007). Literaire competentie: een beschouwing. In D. Schram en A. M. Raukema (Red.), *Lezen in de lengte en lezen in de breedte. De doorgaande leeslijn in wetenschappelijk perspectief* (pp. 187-205). Delft: Eburon.
- Verbeek, J. (1996). *Voorlichtingsbrochure havo/vwo: actuele stand van zaken invoering tweede fase Nederlands, inclusief examenprogramma's*. Enschede: Stichting Leerplanontwikkeling.
- Vos, J. (1993). Van leesplezier naar literaire competentie. *Tsjip/Letteren* 3 (1), 80-82.
- With, J. de. (2005). *Overgangsliteratuur voor bovenbouwers? Een onderzoek naar het functioneren van de literaire adolescentenroman*. Amsterdam: Stichting Lezen. Uitsluitend beschikbaar op <http://www.lezen.nl>.
- Witte, T. (2008). *Het oog van de meester. Een onderzoek naar de literaire ontwikkeling van havo- en vwo-leerlingen in de tweede fase*. Academisch proefschrift. Delft: Eburon.
- Zwigtman, F. (2005). *Schijnbewegingen*. Baarn: De Fontein.

MARJAN SIKKEMA (1986) deed haar bachelor Nederlandse taal en cultuur aan de Rijksuniversiteit Groningen en haar educatieve master Nederlandse taal en cultuur aan de Universiteit Utrecht. Zij is nu docent Nederlands aan het Leidsche Rijn College in Utrecht.
E-mail: <marjan@sikkema.nl>

BIJLAGE 1: VRAGENLIJST 2011

Algemene gegevens

- 1 Wat is uw leeftijd?
 - 2 Bent u een man of een vrouw?
 - 3 Hoeveel jaren heeft u leservaring in de bovenbouw van havo/vwo/gymnasium?
 - 4 Wat is de naam van uw school?
 - 6 In welke plaats is uw school gevestigd?
- Invulling literatuuronderwijs Tweede Fase**
- 6 Wat ziet u als uw voornaamste doelstelling met het literatuuronderwijs?
 - A. Leesplezier
 - B. Cultuuroverdracht
 - C. Individuele ontplooiing
 - D. Literair-esthetische vorming
 - E. Maatschappelijke bewustwording
 - F. Andere doelstelling, namelijk:

- 7 Op welke manier maken uw leerlingen een keuze voor het lezen van boeken voor de leeslijst?
 - A. ze moeten boeken kiezen uit een verplichte literatuurlijst
 - B. ik adviseer mijn leerlingen een beperkt aantal boeken
 - C. ze kiezen een boek uit de lijsten op lezenvoordelijst.nl
 - D. ze lezen allemaal hetzelfde boek, ik heb dus de keuze voor hen gemaakt
 - E. ze mogen zelf een boek kiezen en ik beslis of ze dat boek mogen lezen voor hun leeslijst
 - F. anders, namelijk...

Bekendheid met en aandacht voor jeugdliteratuur en in het bijzonder de adolescentenroman

8. Mogen uw leerlingen in de bovenbouw van havo/vwo/gymnasium adolescentenromans* voor hun leeslijst lezen? Zo ja, waarom niet, zo nee, waarom wel?

- 9 Denkt u dat het nuttig kan zijn om adolescentenliteratuur in de bovenbouw in te zetten? Zo ja, waarom wel, waarom niet?
 - 10 Blijft u op de hoogte van wat er in de jeugdliteratuur verschijnt? Zo nee, waarom niet en ga door naar vraag 12; zo ja, waarom wel?
 - 11 Hoe blijft u op de hoogte van wat er in de jeugdliteratuur verschijnt?
 - 12 Leest u zelf adolescentenromans? Zo ja, wat zijn de laatste twee adolescentenromans die u heeft gelezen?
 - 13 Beschouwt u adolescentenromans voor jongeren als literatuur? Waarom wel of waarom niet?
 - 14 Kent u de volgende werken? Kies voor elk werk uit een van onderstaande opties.
 - A. Ja, gelezen
 - B. Ja, wel eens van gehoord
 - C. Nee
- Imme Dros, *Odysseus, een man van verhalen* (1994)
- Anne Provoost, *Vallen* (1994)
- Bart Moeyaert, *Het is de liefde die we niet begrijpen* (1999)
- Anne Provoost, *De Arkvaarders* (2001)
- Martita de Sterck, *Met huid en haar* (2004)
- Els Beerten, *Allemaal willen we de hemel* (2008)
- Floortje Zwigtman, *Schijnbewegingen* (2005)
- Ted van Lieshout, *Gebr.* (1996)

* Adolescentenroman: romans gericht op de leeftijdscategorie twaalf jaar en ouder, waarin een zoektocht beschreven wordt van personages naar hun eigen identiteit. De levensfase tussen jeugd en volwassenheid staat in deze romans centraal.